

ILG'OR PEDAGOG

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ILMIY JURNALI

2025

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ILG'OR

2-JILD 4-SON

PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

ILG'OR PEDAGOG

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

TO'PLAMI

2- JILD, 4 - SON

2025

Google Scholar

digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**UMUMTA'LIM MAKTABI O'QUVCHILARI O'RTASIDA KITOBXONLIKKA
OID LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA XALQARO TAJRIBALAR****Tairova Feruza Sayfullayevna**

Viloyat Bolalar kutubxonasi
"Madaniy-ommaviy tadbirlar"
bo'limi yetakchi kutubxonachisi
feruzatohirova426@gmail.com

Sadulloyeva Moxinur Sadullo qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti
"Ijtimoiy fanlar va texnika" fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi
2-bosqich talabasi
sadulloyevamoxi2006@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktabi o'quvchilari o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirish borasidagi xalqaro tajribalar o'rganiladi. Xususan, AQSh, Finlyandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi ilg'or ta'lim tizimiga ega mamlakatlarning maktablarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bo'yicha qo'llanilayotgan samarali metodlar, dasturlar va tashabbuslar tahlil qilinadi. Shuningdek, bu tajribalarni O'zbekiston maktab ta'limi tizimiga moslashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ta'limiy loyihalar, o'quvchilarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni, maktab kutubxonalarining zamonaviy modeli va ota-onalar bilan hamkorlikdagi tadbirlarning ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: maktab, kitobxonlik madaniyati, kutubxona, ta'lim-tarbiya, mutolaa, ma'naviyat, tafakkur, axborot texnologiyalari.

Kirish. Kitob-umr yo'llarini yorituvchi so'nmas nur, inson hayotiga mazmun baxsh etuvchi saodat manbai, unga har qanday vaziyatda ham hamroh bo'luvchi sodiq do'st. Insonning ma'naviy kamolotini ta'minlashda kitob singari kuchli qudratga ega vosita yo'q. Shu bois azal-azaldan ma'rifat peshvolari, ahli donishlar butun insoniyatni kitob o'qishga, undan ilmu odob sirlarini o'rganishga chorlab kelishgan.

Darhaqiqat, kitob insonni yerdan ko'kka ko'taruvchi, uning ma'naviy quvvatini oshiruvchi buyuk kuchdir. U insoniyatning tarixiy xotirasi, ma'naviy-ma'rifiy olami, ilmiy zaminini mustahkamlovchi, kelajakni yorqin ko'rsatib borishga qodir mash'ala hisoblanadi.

Kitob — insonning eng yaqin do'sti va maslahatchisi, aql qayrog'i va bilim manbaidir. Kitob fikrlash quroli, xazinalar kaliti, tafakkur manbai bo'lgani uchun ham xalqimiz uni nonday aziz, mo'tabar va muqaddas deb hisoblagan. Shuning uchun kitobga muhabbat, uni qadrlash, o'qishga ishtiyoq xalqimizning qon-qoniga singib ketgan.

Kishining madaniyati uning kitobida aks etadi. Kitobxonlik oiladagi muhitga ham bog'liq. Ma'rifatli oilalarda kitobga e'tibor farzandlar tarbiyasida qo'l keladi. Inson o'zining fikrlash qobiliyati, ma'naviyat dunyosi bilan tirik. Odamni boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi omillardan biri ham uning ma'naviyati hisoblanadi.

Xo'sh, biz insonlar ma'naviy ozuqani qayerdan olamiz? Albatta, "bilimlar manbai" bo'lmish kitobdan. Kitob – bebaho boylik ekani barchamizga ma'lum. Birorta san'at turini televideniye va radio, zamonaviy kompyuterlar imkoniyati va afzalliklarini inkor qilmagan holda aytish mumkinki, bularning hech biri kitob o'rnini bosa olmaydi. Ayniqsa, badiiy kitoblar har bir kishida insoniy fazilatlarini kuchaytiradi, dunyoqarashini kengaytiradi.

Insonlarni shartli ravishda ikkiga ajratish mumkin: kitob o'qiydigan va kitob o'qimaydigan. Kitob o'qiydigan inson saviyali, dunyoqarashi keng bo'ladi, so'zni tanlab gapiradi, mutolaadan olgan xulosalari asosida o'z ustida ishlaydi. Jamiyatda kitob o'qiydigan insonlarning ko'pligi umumiy intellektning yuqori ekanini bildiradi. Ya'ni kitobxonlik – jamiyat saviyasining barometri. Odamlar qancha saviyali bo'lsa, shuncha ko'p kitob o'qiladi va o'sha davlat rivojlanadi.

Kitob o'qimaydiganlarning ham o'ziga yarasha sabab va bahonalari bor. Muhit, imkoniyat, qiziqish, xohish degandek. Qolaversa, texnologiyalar asri yoshlarni internet, ijtimoiy tarmoqlar va gadjetlarga qaram qilib qo'ydi. Vaqt o'tkazish uchun minglab virtual o'yinlar, platformalar mavjudligi, biror ma'lumot kerak bo'lsa, bitta tugmani bosish orqali topish mumkinligi yoshlarni kitobdan, mutolaadan yiroqlashtirmoqda. Mutolaadan yiroqlashish yaxshi holat emas, albatta.

Davlat rivojlanishni, kitobxon yoshlarni ko'paytirishni istar ekan, har ikki toifadagi yoshlarga ham birdek e'tibor berish zarur. Kitobxonlar uchun sara kitoblar, rag'batlar, qulay kutubxonalar lozim bo'lsa, mutolaaga ko'p vaqt ajratmaydigan yoshlarni kitobxonlikka jalb qilish uchun turli targ'ibotlar, tanlovlar, loyihalar hamda ularga tanish bo'lgan ijtimoiy tarmoqlardagi elektron, audio kitoblarni ko'paytirish kerak. Kitob shakli, turi qancha ko'p bo'lsa, mutolaa haqida qancha ko'p gapirilsa, shundagina ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

Shu bois, umumta'lim maktablarida kitobxonlikni rivojlantirish, mutolaa madaniyatini takomillashtirish borasidagi har qanday faoliyatda

kutubxonalar bilan hamohang, hamfikir ish yuritish ko'zlangan maqsadlarga erishishga munosib zamin yaratadi.

Bugungi kunda yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ularni kitobga mehr qo'ygan holda tarbiyalash har qachongidan ham dolzarb masalaga aylangan. Bu borada umumta'lim maktablarida o'quvchilar o'rtasida kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha turli loyihalarni amalga oshirish — nafaqat milliy darajada, balki xalqaro miqyosda ham keng tarqalgan amaliyotdir.

Usullar va materiallar

Mazkur tadqiqotda umumta'lim maktabi o'quvchilari o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribalar o'rganildi. Maqola tayyorlash jarayonida AQSh, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Yaponiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida qo'llanilgan loyihalar, dasturlar va tashabbuslar tahlil qilindi. Asosiy ma'lumotlar ilmiy maqolalar, hukumat qarorlari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda O'zbekiston maktablarida joriy etilgan kitobxonlik loyihalari asosida yig'ildi. Shuningdek, amaliy kuzatuv, adabiyot tahlili va xalqaro tajribalarni solishtirish usullari qo'llanildi.

Natija. Ushbu maqaloda dunyoning bir qator ilg'or mamlakatlarida ushbu sohada qanday tajribalar mavjudligi haqida so'z yuritilgan.

Amerikada har yili 2-mart kuni "Read Across America" (Amerika bo'ylab o'qi) loyihasi doirasida millionlab o'quvchilar kitob o'qishga jalb qilinadi. Bu loyiha mashhur bolalar yozuvchisi Doktor Seussning tug'ilgan kuniga bag'ishlanadi. Maktablarda bayramona muhitda kitob o'qish marafonlari, kitob yarmarkalari va rolli o'yinlar tashkil etiladi. Loyiha orqali o'qish nafaqat bilim olish, balki zavqli jarayon sifatida targ'ib qilinadi.

Buyuk Britaniyada har yili mart oyida nishonlanadigan "Jahon kitob kuni" (World Book Day) o'quvchilarni o'z sevimli kitob qahramonlari obrazida maktabga kelishga undaydi. Maxsus vaucherlar orqali bolalarga bepul yoki chegirmali kitoblar taqdim etiladi. Shu bilan birga, "BookTrust" nomli tashkilot tomonidan kitoblar tarqatiladi, oilaviy o'qish tadbirlari yo'lga qo'yiladi.

Finlyandiyada kitobxonlik o'quv dasturining ajralmas qismiga aylantirilgan. Har bir maktabda zamonaviy kutubxonalar mavjud. O'quvchilar mustaqil kitob o'qib, yil davomida kitob bo'yicha loyihalar, prezentatsiyalar tayyorlaydi. Maktablar bolalarning o'z tanloviga asoslangan kitob o'qishlariga imkon yaratadi.

Yaponiyada "Ona va bola birgalikda o'qiydi" dasturi orqali maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun har kuni ota-onalar bilan birga 15 daqiqa kitob o'qish tavsiya qilinadi. Buning uchun "kitob kundaliklari" yuritilib, bu jarayon nazorat ostida olib boriladi. Bu loyiha

bolada kitobga mehr uyg'otish va oila bilan emotsional bog'lanishni kuchaytiradi.

Janubiy Koreyada – “Reading Marathon” o'quvchilar o'rtasida kitob o'qish marafonlari o'tkaziladi. Har bir o'quvchi o'qigan har bir kitobi uchun ball to'playdi. Yil yakunida eng faol o'quvchilar turli mukofotlar bilan taqdirlanadi. Bu metod kitobxonlikni sportdagi raqobat shaklida motivatsiya qilishga asoslangan.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, kitobxonlikni rivojlantirishda quyidagi omillar muhim o'rin tutadi:

- Kitob o'qish jarayonini bayramona va zavqli tusga keltirish;
- Oila va jamiyatni jarayonga faol jalb etish;
- Tanlovlar, marafonlar, loyihalar orqali rag'batlantirish;
- Zamonaviy kutubxonalar va axborot muhitini yaratish;

O'zbekiston sharoitida ham ushbu yondashuvlardan samarali foydalanish orqali o'quvchilar orasida kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish mumkin.

Tahlil

Tahlil natijalaridan ko'rinib turibdiki, kitobxonlikni rivojlantirishda bir necha asosiy omillar muhim rol o'ynaydi:

1. Kitobxonlikni bayramona jarayonga aylantirish – marafon, tanlov, uchrashuvlar orqali kitob o'qishga ijobiy motivatsiya beriladi.
2. Oilaviy hamkorlik – ota-onalarning jarayonga qo'shilishi bolalarda barqaror kitobxonlik odatini shakllantiradi.
3. Kutubxonalarni modernizatsiya qilish – qulay muhit, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullar o'quvchilarni jalb qiladi.
4. Rag'batlantirish tizimi – mukofotlar, “eng faol kitobxon” kabi tashabbuslar yoshlarni muntazam o'qishga undaydi.

Xalqaro tajribalar asosida maktab kutubxonalarida quyidagi tadbirlarni o'tkazish mumkin:

“Kitobxon sinf” tanlovi - Har oy yoki har chorakda eng ko'p kitob o'qigan sinf aniqlanadi. G'olib sinf maktab ichida “Kitobxon sinf” unvoni bilan taqdirlanadi. Sinfzona eshigiga maxsus belgi ilib qo'yiladi.

“Kitobxonlar kuni” joriy etish - Har oyda bir kun faqat badiiy asar o'qishga bag'ishlash. O'quvchilar sevimli kitoblarini olib kelib, o'zaro almashadilar. O'qilgan kitoblar yuzasidan qisqacha mulohazalar yozadi yoki og'zaki taqdimot qiladi.

Mahalliy shoir, yozuvchilar bilan uchrashuvlar - Maktablarda zamonaviy o'zbek yozuvchilari bilan “Jonli uchrashuv”lar tashkil etish. Bu orqali o'quvchilar yozuvchilik jarayoni, ijodiy ilhom haqida bevosita ma'lumot oladilar.

“Oilaviy kitobxonlik kechasi” - Ota-onalar farzandlari bilan birgalikda maktabga kelib, birgalikda kitob o'qiydigan tongi tadbir (masalan, “Bir soat kitob o'qiylik!”). Maktab bu tadbirga iliq muhit va yengil muzokaralar asosida tayyorgarlik ko'radi.

“O'quvchilar kutubxonachisi” loyihasi - Har haftada bir o'quvchi maktab kutubxonasida “yordamchi kutubxonachi” sifatida faoliyat olib boradi. Kitoblar bilan ishlash, yangi kitoblar tavsiyasi, foydalanuvchilarga yordam kabi vazifalarni bajaradi.

“Oilaviy kitobxonlik kechasi” - Ota-onalar farzandlari bilan birgalikda maktabga kelib, birgalikda kitob o'qiydigan tongi tadbir (masalan, “Bir soat kitob o'qiylik!”). Maktab bu tadbirga iliq muhit va yengil muzokaralar asosida tayyorgarlik ko'radi.

“O'quvchilar kutubxonachisi” loyihasi - Har haftada bir o'quvchi maktab kutubxonasida “yordamchi kutubxonachi” sifatida faoliyat olib boradi. Kitoblar bilan ishlash, yangi kitoblar tavsiyasi, foydalanuvchilarga yordam kabi vazifalarni bajaradi.

Muhokama. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, kitobxonlikni rivojlantirish faqatgina ta'lim tizimi vazifasi emas, balki oila, jamiyat va ommaviy axborot vositalarining hamkorlikdagi faoliyatiga bog'liqdir. O'zbekiston sharoitida xalqaro uslublarni bevosita qo'llash emas, balki milliy qadriyatlar, mavjud ta'lim sharoitlari va o'quvchilarning qiziqishlariga moslashtirish samarali natija beradi. Masalan, “Kitobxon sinf” tanlovi yoki “Oilaviy kitobxonlik kechasi” kabi tashabbuslar xalqaro tajribani mahalliy sharoitga uyg'unlashtirish imkonini beradi. Shu orqali o'quvchilarda mustaqil mutolaa odati shakllanadi va ularning intellektual salohiyati ortadi.

Asosiy tavsiyalar:

1. Kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha yondashuvlarni yangilash.
 - Kitobxonlikni faqat darsga bog'liq faoliyat deb emas, balki shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida targ'ib qilish;
 - “O'qish zavq beradi” tamoyiliga asoslangan yondashuvlardan foydalanish (AQSh, Finlandiya tajribasi);
2. Kitob haftaliklarini tashkil etish.
 - Har chorakda muayyan mavzuda kitoblar tanlab olinadi;
 - Kitob ko'rgazmalari, musobaqalar, kitobxonlik kunlari bilan boyitish;
3. Kitoblar bo'yicha o'quvchilar bilan kichik guruhlarda ishlash.
 - Kitob klublarini tashkil etish – haftasiga bir marta kichik guruh bilan tanlangan asar muhokamasi;
 - Sinflar kesimida “kitob taqdimotlari” o'tkazish (Britaniya va Koreya uslubida);
4. Oilaviy kitobxonlikni rag'batlantirish.

- “Ota-onam bilan birga kitob o‘qiyman” loyihasi;
- Tavsiya etiladigan kitoblar ro‘yxatini tuzish;
- 5. Kutubxona muhitini jozibador qilish.
- Zamonaviy interyer, maxsus burchaklar tashkil etish;
- Bolalar uchun qiziqarli vizual elementlar yaratish;
- 6. Rag‘batlantiruvchi tizimlar joriy etish;
- “Eng faol kitobxon” tanlovi;
- Kitobxonlik kundaliklari va sovrinli baholash;
- 7. Mahalliy ijtimoiy tarmoqlar va axborot platformalaridan foydalanish.
- Telegram, Instagram kabi platformalarda “Kitob tavsiyalari”, “Bugungi kitob” kabi ruknlar ochish;
- O‘quvchilar uchun qiziqarli kontent orqali onlayn targ‘ibotni kuchaytirish;
- 8. “Sevimli kitobim” video chiqishlari.
- O‘quvchilar o‘zining eng yoqqan kitobi haqida 1–2 daqiqalik video tayyorlaydi;
- Videolar kutubxona yoki maktab sahifasida e‘lon qilinadi;
- 9. Hududiy kutubxonalar bilan hamkorlik.
- Tuman yoki viloyat kutubxonalari bilan qo‘shma tadbirlar o‘tkazish;
- “Sayyor kutubxona” tashabbuslari orqali chekka hududdagi maktablarga yetib borish;
- 10. Bolalar yozuvchi va shoirlariga bag‘ishlangan haftaliklar o‘tkazish.
- Kutubxonada mashhur bolalar adiblariga bag‘ishlangan ko‘rgazmalar;
- Ularning ijodiy kechalari va asar muhokamalari;

Xulosa

Umumta’lim maktablari o‘quvchilari orasida kitobxonlikni rivojlantirish bugungi kunda jahon miqyosida ta’lim tizimlarining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli kitobxonlik loyihalari asosan o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va ijtimoiy faollikni uyg‘unlashtirgan holda amalga oshirilmoqda.

Xalqaro tajriba asosida kitobxonlikni rivojlantirishda kutubxonachilar muhim ko‘prik vazifasini bajaradi. Zamonaviy, ijodiy yondashuvlar orqali kutubxona o‘quvchi uchun ilhom manbaiga aylanishi mumkin. Har bir o‘quvchiga mos va yoqimli o‘qish muhiti yaratish — zamonaviy kutubxonachining eng muhim vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-yanvardagi “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish to‘g‘risida”gi PQ–478-son qarori.
2. Xolbekov M. Kitobxonlik madaniyati asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.

3. "O'zbekiston kutubxonachiligi" jurnali – 2021, №2.
4. Tairova, F. ., & Sadulloyeva, M. (2025). KITOBXONLIK MADANIYATINI OSHIRISHDA KUTUBXONANING O'RNII. Modern Science and Research, 4(9), 204–208.
5. Sadulloyeva, M. (2024). The Impact of Technology on Modern Education in Terms of English Language. Information Horizons: American Journal of Library and Information Science Innovation (2993-2777), 2(12), 32-35.2.
6. Sadulloyeva, M. (2025). USING MODERN TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH. ILG'OR PEDAGOG, 2(3), 76-80.
7. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). SPIRITUAL AND ETHICAL VIEWS OF IMAM ABU HAMID GHAZALI. Modern Science and Research, 4(6), 284-289.
8. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE DOCTRINE OF SUFISM IN THE EYES OF THE SCHOLARS OF THE EAST. Modern Science and Research, 4(5).
9. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF HADITH IN HISTORICAL ANALYSIS. Modern Science and Research, 4(4), 467-474.
10. Haqqulov, M., & Sadulloyeva, M. (2025). THE TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP BETWEEN IMAM AL-BUKHARI AND IMAM AT-TIRMIDHI. Modern Science and Research, 4(3), 440-447.